

„Kola osudu nezastavím...“¹

Král české taneční hudby R. A. Dvorský před komunistickým soudem

PETR KOURA

Swingový zpěvák a skladatel Rudolf Antonín Dvorský patřil za první republiky k nejznámějším osobnostem kulturního života. Natočil stovky skladeb, hrál v desítkách filmů a v neposlední řadě založil jedno z nejúspěšnějších hudebních nakladatelství. Jeho tvář s knírkem, doplněná nezbytným motýlkem, patřila doslova ke koloritu předmnichovské republiky. Poúnorový režim ovšem lidi, připomínající demokratické časy, pronásledoval již pro samu jejich existenci – označil je neuvěřitelným názvem „bývalí lidé“ a snažil se jejich vliv na smýšlení společnosti maximálně eliminovat.

To byl i případ R. A. Dvorského – ačkoliv se po únoru 1948 nijak společensky neangažoval, byl nakonec zatčen, označen za vlastizrádce a odsouzen i přes svoji těžkou nemoc k pěti letům vězení. Důvodem toho, proč symbol prvorepublikové elegance nakonec skončil v komunistickém žaláři, byla „pouze“ jeho touha žít ve svobodném světě a věnovat se svému povolání. Člověk, jenž měl na krutém osudu R. A. Dvorského zásadní podíl, nebyl nikdy potrestán, jelikož byl důstojníkem komunistické tajné policie. A tak trochu se též považoval za umělce – koncem osmdesátých let totiž publikoval několik románů se špionážní tematikou.

R. A. Dvorský se narodil krátce před příchodem nového století, 24. března 1899. Na svět přišel jako Rudolf Antonín – své třetí jméno si zvolil později jako umělecký pseudonym, vyjadřující zároveň jeho

lásku k rodnému městu, Dvoru Králové nad Labem. Jméno Dvorský nakonec používal od roku 1925 i jako vlastní jméno, neboť mu jeho používání bylo úřady povoleno.²

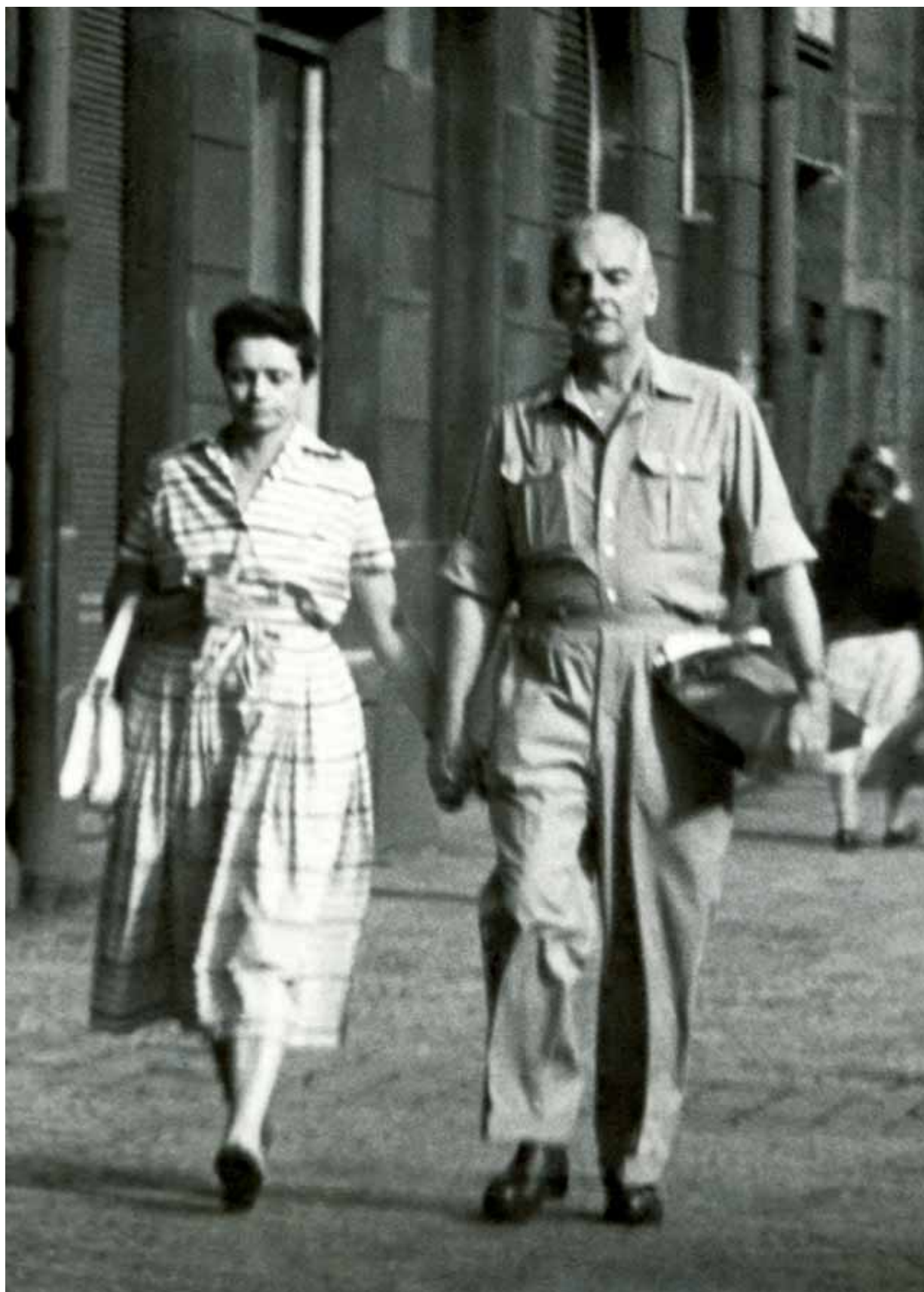
Jeho hudební kariéra byla jako vystřižená z dobových romantických filmů – pokud by do ní ovšem posléze nezasáhla politika. Dvorský od malička projevoval nevšední talent, a tak nikoho z jeho rodiny příliš nepřekvapilo, že po krátké úřednické kariéře se mladý absolvent obchodní školy rozhodl věnovat hudbě. Brzy po vzniku samostatného Československa, v dubnu 1919, opouští rodný kraj a odchází do Prahy, kde začíná účinkovat v tehdy populárních kabaretech Karla Hašlera a Jiřího Červeného. V roce 1924 pak zakládá vlastní taneční orchestr *The Melody Makers*, se kterým vystupuje po pražských nočních klubech. O pět let později zakládá nový sou-

bor s podobným názvem – *The Melody Boys*, který se záhy stává předním tanečním orchestrem první republiky. Dvorský se svými „hochy“ koncertuje v pražských kavárnách a luxusních hotelích, přes léto pak v lázeňských městech. Nechybí též angažmá v zahraničí či nahrávání hudby k prvním českým zvukovým filmům, k největším hitům jeho orchestru patří písně *Cikánka* či *Pohádka mládí*. Koncem třicátých let jeho umělecká kariéra vrcholí – zakládá hudební nakladatelství, které vydává mimo jiné písně Voskovce a Wericha, získává angažmá v centru tehdejšího společenského života, v Lucerně a na barrandovských terasách, a hraje též hlavní roli ve filmu *Krb bez ohně* (1937). Prvorepublikové „zlaté časy“ však skončily mnichovskými událostmi roku 1938 a následnou okupací zbytku Česko-Slovenska v březnu 1939.

¹ Citát pochází z první sloky jednoho z největších hitů R. A. Dvorského, písně *Sám s děvčetem v dešti* (hudba Kamil Běhounek, text Karel Kozel). Viz např. CD Kamil BĚHOUNEK: *Má láska je jazz*, Radioservis 2003. Píseň též nazpíval v roce 1983 Karel Kryl na vzpomínkovém albu Kamila Běhouneka a Jiřího Traxlera *Swing Time – Zlatá doba českého swingu*.

² Jediným dosud vydaným životopisem R. A. Dvorského je stručná brožura, jejímž autorem je novinář Vladimír Bittner. Viz BITTNER, Vladimír: *R. A. Dvorský: král české taneční hudby*. Editio Praga, Praha 1998.

„Kola osudu nezastavím...“

JAZZ POD HÁKOVÝM KŘÍŽEM

Příchod nacistů nepředstavoval pro české swingové a jazzové hudebníky nikterak dobrou zprávu. Nacisté již delší dobu potlačovali v Německu tento druh hudby a označovali ji za „zvrhlou“, podobně na jazz útočili i čeští fašisté, z kterých se po 15. březnu 1939 stala poměrně vlivná politická skupina.³ Jazz byl ovšem prozatím v protektorátu Čechy a Morava tolerován. V březnu 1940 tak mohl Dvorský vystoupit v Lucerně společně s Karlem Vlachem a Karlem Slavíkem na koncertu nazvaném *Tři králové jazzu*. O několik měsíců později následovalo koncertní turné po celém protektorátu, během něhož představil R. A. Dvorský velký swingový soubor, skládající se z celkem padesáti hudebníků. V tomto seskupení se sešly všechny tehdejší hvězdy české taneční a swingové hudby – Karel Vacek, Inka Zemánková, sestry Alanovy, Arnošt Kavka, Jiří Traxler či Jan Rychlík.⁴ Během tohoto turné zazněly mimo jiné i písně kolín-

Jak je známo, jediný příspěvek Spojených států ke světovému kulturnímu dědictví představuje pouze jazzovaná černošská hudba, která vlastně vůbec nestojí za pozornost.

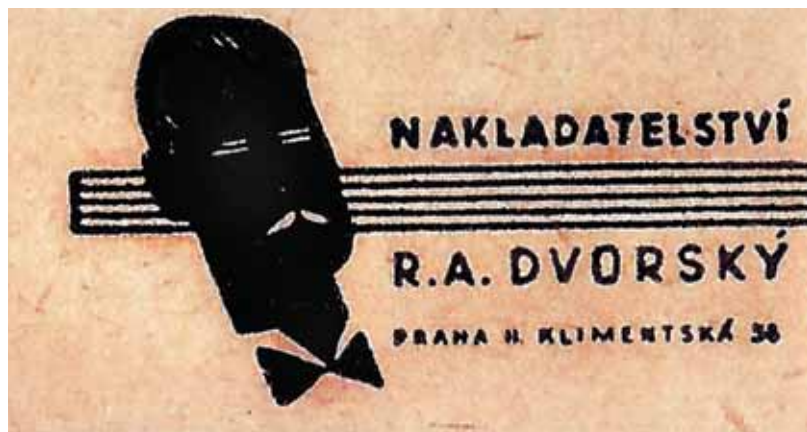
Joseph Goebbels, červen 1939

ského kapelníka Františka Kmocha, což bylo na začátku nacistické okupace vnímáno jako vlastenecké gesto. Kromě toho měl Dvorského orchestr v repertoáru i nejnovejší americké swingové hity, jako například Goodmanovu *Sweet Sue* – ta byla v programu koncertu uvedena pod počeštěným názvem *Hezká Susi*, což byla v té době běžná praxe. V textech řady písní, které tehdy zazněly, se naprosto otevřeně vyzdvihoval jazz a swing (např. v písni Kamila Běhounka *Má láska je jazz*), přestože centrála německé tajné policie v protektorátu se nacházela prakticky pár metrů od pražského paláce Lucerna, kde bylo toto legendární turné zahájeno a zakončeno.

Dvorského úspěch a zejména vliv na mladou generaci zazname-

naly i protektorátní tiskoviny. Časopis *Kinorevue* kupříkladu přinesl článek s titulkem *Třistakrát dvojka z mravů: Vinen R. A. Dvorský*, ve kterém se psalo: *Dvorský na svém turné seznal, že popularita jeho orchestru je veliká, trvalá a jistá. Všecky koncerty byly vyprodány, v Moravské Ostravě dokonce dva za sebou, a tísňící se stovky studentů před divadlem si vyžadovaly nějakého řešení. Na žádost policejního komisaře se Dvorský rozhodl z nedostatku času pořádat zvláštní koncert pro studenty druhý den ve čtvrtek odpoledne. Půl hodiny před koncertem se ve škole zvedlo tři sta studentů a prohlásilo, že se dále nemohou účastnit školního vyučování, protože odcházejí na jazzový koncert. Když jim bylo oznámeno, že je za to čeká zhoršená známka z mravů, odpověděli jednohlasně: „To stojí za to.“ Tak je R. A. Dvorský se svým orchestrem vinen, že ostravské studentstvo, podle toho, co stojí černé na bílém, není tento rok tak mravné, jak bývalo dříve. Protože jazzová hudba je výrazem mladých lidí tohoto věku. Je to horečka, proti níž není léku a která se nedá dobře vysvětlit.*⁵

Okupace nepřerušila ani Dvorského plodnou spolupráci s filmovými umělci. Povětšinou byl angažován do hraných filmů spolu se svým orchestrem, a vystupoval zde tudíž v rolích kapelníků či zpěváků. Diváci jej takto mohli vidět ve filmu *Za tichých nocí* (1940, re-

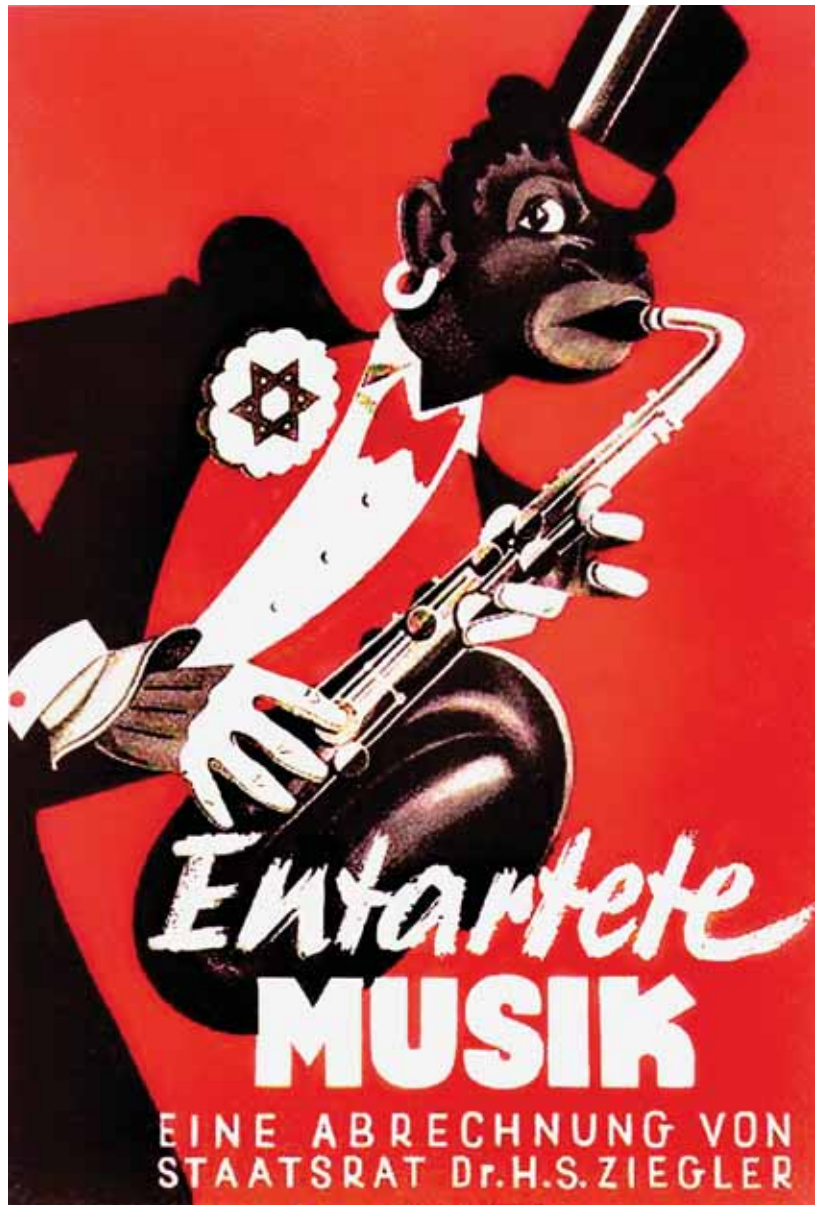
Logo Dvorského hudebního vydavatelství čerpalo z charakteristické vizáže tohoto prvorepublikového elegána. Zdroj: Archiv autora

- ³ K pronásledování jazzu nacisty viz např. KATER, Michael H.: *Gewagtes Spiel. Jazz im Nationalsozialismus*. Kiepenheuer & Witsch, Köln 1995.
- ⁴ Blíže k osobě (nejen) jazzového hudebního skladatele Jana Rychlíka viz KRÍŽEK, Milan: *Jan Rychlík. Život a dílo skladatele*. H+H, Jinočany 2001. Nedávno byly též knižně publikovány Rychlíkovy deníkové záznamy, které netradičním způsobem reflektují období 50. let. Viz RYCHLÍK, Jan: *Deník 1955*. Společnost pro Revolver Revue, Praha 2006.
- ⁵ KAUTSKÝ, Oldřich: *Třistakrát dvojka z mravů: Vinen R. A. Dvorský*. *Kinorevue*, 1940, roč. 6, č. 44, s. 360. (Autor článku je uveden pod šifrou O. K.).

žie Gina Hašler), *Těžký život dobrodruha* (1941, režie Martin Frič) či v menší roli dona Manuela ve filmu *Madla zpívá Evropě* (1940, režie Václav Binovec). Dvorský se spolu se svým orchestrem objevil i v jednom z divácky nejúspěšnějších filmů protektorátní éry – ve Fričově *Kristiánovi* (1939), v němž ztvárnil roli dirigenta a zpěváka orchestru v Orient baru. Dvorský zde spiklecky pomrkává po Oldřichu Novém a posléze i vyzývá do mikrofonu „pana Nováka“, aby se odebral k telefonu, což má za následek okamžitý odchod takřka všech mužů z tanečního baru.

Činnost umělců v období protektorátu nebyla však zdaleka tak romantická a bezstarostná, jak ji prezentovali herci na stříbrném plátně. Záhy po natočení *Kristiána* ztvárnil Dvorský též roli zpěváka v melodramatu *Srdce v celofánu*, v němž jednu z ženských postav představovala herečka Anna Letenská, která bude o dva roky později v souvislosti s atentátem na Heydricha odsouzena k trestu smrti a popravena v koncentračním táboře Mauthausen. Film režíroval herec a režisér Jan Svíták, který bude v květnu 1945 pro své nadstandardní kontakty s představiteli okupační moci zlynčován přímo v pražských ulicích revolučním davem.

Sám Dvorský v době protektorátu ovšem nijak nevybočoval z řad českých umělců – dle dostupných pramenů se nijak neangažoval v odbojovém hnutí, ani vyloženě nekolaboroval s okupačním režimem. *Nebyl jsem členem v žádné aktivistické organizaci, v domácím odboji za okupace jsem se neúčastnil, napsal po válce v jednom z vlastnoručních životopisů.*⁶ V roce 1941 však se svým orchestrem natočil pro německou gramofonovou společnost *Telefunken* ně-

Obálka nacistické propagandistické knihy z roku 1939 označující jazz za „zvrhlou hudbu“. Autor publikace Hans Severus Ziegler působil po válce v Německu jako učitel a po odchodu do penze publikoval též několik knih o Adolfu Hitlerovi.

Zdroj: Archiv autora

kolik českých lidových písní s německými texty – jednalo se kupříkladu o populární *Jetelíček u vody* (německy jako *Herz, Schmerz und dies und das...*) nebo Vackovu po-

chodovou píseň *Čtyři páry bílých koní* (německy jako *Brauchst du einen Mann, Louise?*). Dvorského orchestr je na těchto nahrávkách prezentován jako *Polka-Tanzor-*

⁶ *Archiv bezpečnostních složek* (dále jen *ABS*), f. vyšetřovacích spisů, vyšetřovací svazek V-947/MV; strojopisná kopie vlastnoručního životopisu R. A. Dvorského, nedatováno (psáno po r. 1950).

R. A. Dvorský na vrcholu své popularity v roce 1944.

Zdroj: ČTK

chester. Na jednu stranu je možno tuto činnost vnímat jako kolaboraci, nota bene ještě v době, kdy jeden z nejpůvodnějších českých zpěváků Karel Hašler byl uvězněn v koncentračním táboře. Na druhou stranu ovšem Dvorský pro *Telefunken* natáčel již na přelomu 20. a 30. let, a tak můžeme jeho činnost vnímat i jako pokračování této umělecké spolupráce.⁷

Navzdory těžké době a nelehké situaci, v níž se příslušníci českého národa v období nacistické okupace nacházeli, představovala léta 1940–1943 pro R. A. Dvorského vrchol profesní kariéry. Jeho popularita ovšem vyžadovala i určité ústupky, které se mu nakonec staly osudné. Dvorský tak účinkoval na koncertech pro nuceně nasazené české dělníky, za což obdržel v únoru 1943 čestný diplom Národní odborové ústředny zaměstnavatelů.⁸ Jeden z těchto koncertů se však stal pro Dvorského osudným – v prostředí nevytopené tovární haly se nachladil a onemocněl těžkým zápallem plic. V důsledku toho u něj propukla otevřená plicní tuberkulóza, jejíž příznaky se u Dvorského poprvé objevily již v roce 1923. Komplikovaná nemoc znemožnila Dvorskému nejen další vystupování, ale na dlouhé měsíce jej upoutala na nemocniční lůžko. Lékaři dokonce vylučovali, že by někdy v budoucnu mohl ještě zpívat.⁹ V důsledku těchto zdravotních obtíží rozpustil Dvorský v dubnu 1945 svůj orchestr *Melody Boys*. Dlouho očekávané osvobození vlasti, které se uskutečnilo o několik týdnů později, tak zastihlo krále české taneční hudby indisponovaného. Z nemocničního ošetřování byl propuštěn až v roce 1946.

⁷⁾ Blíže viz GÖSSEL, Gabriel: *Fonogram: Výlety k počátkům historie záznamu zvuku 2*. Radioservis, Praha 2006, s. 104–106 a 496–501.

⁸⁾ BITTNER, Vladimír: *R. A. Dvorský: král české taneční hudby*, s. 55.

⁹⁾ ABS, vyšetřovací svazek V-947/MV; protokol s R. A. Dvorským z 13. 10. 1953 (vlastnoručně psaný). Jiří Traxler uvádí, že Dvorský byl dokonce v přímém ohrožení života. TRAXLER, Jiří: *Já nic, já muzikant: (Vzpomínky z let 1918–1978)*. Sixty Eight Publishers, Toronto 1980, s. 238.

NEPODAŘENÁ CESTA ZA SVOBODOU

Přes těžkou nemoc se Dvorský i nadále, pokud mu to zdravotní stav dovozoval, účastnil práce ve svém nakladatelství. Jazzová a swingová hudba se těšila v poválečném Československu značné oblibě, a to i díky přítomnosti americké armády v západních Čechách. Poptávka po této hudbě slibovala nemalé finanční zisky. Dvorskému se však v roce 1947 podařilo něco, co předčilo všechna jeho očekávání – uzavřel smlouvu s jedním z největších amerických hudebních nakladatelství *Mills Music*. K podpisu smlouvy o reciproční nakladatelské spolupráci došlo v Londýně – Dvorský měl mít podle této dohody zajištěn nejen exkluzivní přísun nejnovějších amerických šlágrů, ale se svými autory mohl prorazit i na angloamerické trhy. Nadějný projekt však přerušila těžká osobní tragédie – 1. listopadu 1947 zemřel ve věku 25 let jediný syn R. A. Dvorského Miroslav, který právě zahájil jako asistent Václava Talicha slibnou kariéru mladého dirigenta. Ztráta milovaného syna způsobila Dvorskému zhoršení zdravotního stavu a další několikaměsíční hospitalizaci v nemocnici. Díky tomu neprožíval události následujících měsíců, kdy se moci v Československu chopila komunistická strana, nikterak dramaticky – dle svědectví některých přátel působil značně apaticky.¹⁰

Záhy po komunistickém převratu došlo v Československu k další vlně útoků proti jazzové hudbě. Je nutno poznamenat, že podobné tendence se vyskytly již před únorem – v roce 1946 kupříkladu Okresní národní výbor v Třebíči zakázal s okamžitou platností po

Naše „zlatá mládež“, podporována protipokrokovými silami fakultních i jiných spolků nebo žijící v cynickém ovzduší šmeliny, cítila se „lepší“ třídou a zařadila se z velké většiny do protipokrokového, měšťáckého tábora a převzala jeho ideály a formy. A tak jako měšťáci dovedli na dálku věřit hodnoty a vyhýbat se jim a jako dovedli holdovat například filmovému kýči, stejně se i zlatá mládež mohla utleskat nadšením, slyšela-li třeba i špatně zahrany šlágr „Chattanooga Choo Choo“. A což když jej dokonce hrál sám Glenn Miller se svým orchestrem! Dlouhá, velmi dlouhá řada týdnů, po něž byl promítán před přeplněným sálem stupidní film „Zasněžená romance“, je toho nejlepším dokladem. Přitom dlužno poznamenat, že řemeslná dokonalost a přesnost výkonů Millerova orchestru zůstala téměř bez povšimnutí. Ale na několik prázdných efektů reagovala tato zlatá mládež téměř kolektivní hysterií.¹³

Emanuel Uggé: Nová taneční hudba, *Kulturní politika*, 2. 4. 1948.

celém okrese tančit boogie-woogie s odůvodněním, že se jedná o černošský tanec.¹¹ Kriticky se v té době o jazzu vyjadřovala především komunistická periodika, která jej označovala za úpadkovou americkou hudbu.¹² Paradoxně to však byli právě komunisté, kteří ve třicátých letech propagovali jazz jakožto lidovou hudbu potlačovaných národů. Nyní ovšem u komunistů zvítězila ideologie – a začínající studená válka. Jeden z průkopníků jazzu v Československu hudební teoretik Emanuel Uggé tak otiskl již v březnu 1948 v časopise *Kulturní politika* text, který odsuzoval tehdy již nežijící ikonu amerického swingu – Glenna Millera (viz rámeček).

Zákaz jazzové hudby na sebe nenechal dlouho čekat, stejně tak ani pronásledování jejích aktivních provozovatelů. Kola perzekuce – jak k tomu v padesátých letech nezdědka docházelo – nakonec semlela i ty, kteří je sami pomáhali roztáčet. Věznění se tak nakonec nevyhnul ani sám Emanuel Uggé, přestože byl již ve třicátých letech aktivním členem KSČ. Jazz byl ko-

munisty vymýcen samozřejmě i z filmu – i když ne tak docela. Jazzová a swingová hudba, která doprovází řadu českých filmů ze 30. a 40. let, byla nyní v „očistěné“ socialistické kinematografii používána takřka výhradně v negativní konotaci. Jazzu kupříkladu holduje rozvraceč svazáckého tanečního souboru v budovatelském filmu *Zítřka se bude tančit všude* (1952, režie Vladimír Vlček) či chamtivý revoluční gardista ve snímku *Nástup* (1952, režie Otakar Vávra).

Zatímco Emanuel Uggé oceňoval na jazzu alespoň jeho kořeny, „pravověrnější“ komunističtí estetikové jej záhy zavrhlí docela. A je nutno přiznat, že se v tomto ohledu příliš nelišili od nacistických ideologů. Hudební vědec (a děkan Hudební fakulty AMU) Antonín Sychra tak v roce 1951 ve své knize *Stranická hudební kritika – spolutvůrce nové hudby* mimo jiné napsal: *Setkáváme se v něm (míněno jazzu – pozn. aut.) se všemi typickými rysy úpadkové buržoasní hudby: s pitvornou taneční groteskou, s naturalistickými nehudebními zvuky, se zpěvem, který už vůbec není zpěv. Říká*

¹⁰) BITTNER, Vladimír: *R. A. Dvorský: král české taneční hudby*, s. 60.

¹¹) Tuto skutečnost ostře napadl v mládežnickém časopise *Květen* v článku *Škoda, že neumím tančit boogie-woogie* E. F. Burian. Viz KOTEK, Josef – HOŘEC, Jaromír: *Kronika české synkopy 2: Půlstoletí českého jazzu a moderní populární hudby v obrazech a svědectví současníků*. Supraphon, Praha 1990, s. 113–115.

¹²) TRAXLER, Jiří: *Já nic, já muzikant*, s. 265.

¹³) Cit. dle KOTEK, Josef – HOŘEC, Jaromír: *Kronika české synkopy 2*, s. 142.

se někdy, že jazz je jakési navázání na černošskou lidovou hudbu, ba dokonce, že je to jakási černošská hudba národní. Třeba zvláště ostře a rozhodně zdůraznit, že je to vyslovená nepravda, šířená záměrně buržoasní objektivistickou vědou. [...] Jazz – to je typické únikové umění rozložené buržoasie, která utíká k primitivní pudovosti, pochopené záměrně falešně, která chce izolovat černošský lid (a vůbec všechny pracující – vždyť jazz zamořil celý svět) i od pokrokové vlastní kultury a zbavuje jej možnosti boje.¹⁴

Sychrova kniha vyšla v roce 1951 v Národním hudebním vydavatelství Orbis, kde v té době již dva roky pracoval jako výrobní referent populární hudby právě někdejší „král jazzu“ R. A. Dvorský. Rok po „vítězném únoru“ bylo jeho nakladatelství znárodněno a Dvorský nastoupil zaměstnání jako řadový redaktor v Hudební matici. Ta byla ovšem záhy taktéž zlikvidována a její pracovníci přešli právě do Orbisu. Ačkoliv Dvorský – alespoň dle zachovaných kádrových posudků – vystupoval před svými kolegy apoliticky, ba až naivně, muselo mu být navýsost jasné, že pro lidi

jeho typu není v lidově demokratickém zřízení místo. Sami komunisté označovali osoby spjaté s prvorepublikovou politikou a kulturou dosti výmluvně – říkali jim „bývalí lidé“. Již zmiňované kádrové posudky z počátku padesátých let nevyznívají navíc pro Dvorského příliš pozitivně – redaktor Orbisu dr. Jaroslav Vanický jej přímo označil za stoupence kapitalismu (viz rámeček).

Nelze se tedy divit, že R. A. Dvorský uvažoval zcela vážně po částečném zlepšení zdravotního stavu o odchodu do zahraničí. Kontakt s cizinou mu zajistil jeho přítel Pavel John, který pracoval jako radiotelegrafista u Československých aerolinií, a služebně tudíž často cestoval na Západ. Johnova manželka Anna navíc od roku 1941 pracovala v nakladatelství R. A. Dvorského. Přátelství mezi manželi Johnovými a Dvorským bylo velice úzké – zejména mezi R. A. Dvorským a Annou Johnovou docházelo i v důsledku rozpadu Dvorského manželství k postupnému sbližování...

Pavel John v té době působil jako spojka mezi některými osobnost-

mi v zahraničí a jejich příbuznými v komunistickém Československu – udržoval kupříkladu kontakt s bývalým kancléřem prezidenta Beneše Jaromírem Smutným nebo s Ferdinandem Peroutkou, od něhož vyřizoval několik ústních vzkazů jeho přítelkyni, *jistě Slávce, která dlela v Praze*.¹⁶ Právě Johnovým prostřednictvím zaslal R. A. Dvorský dopis již zmíněnému americkému nakladateli Jacku Millsovi, který odpověděl, že když přijede Dvorský do USA, nenechá jej hladovět. Zákonný odchod za hranice však Dvorskému komunistické úřady nepovolily, a tak mu nezbývala jiná cesta než ilegální.

Jedním ze „zrádných emigrantů“, s nimiž se Pavel John během svých cest do Velké Británie stýkal, byl i bývalý československý diplomat a generál Jaroslav Plass. Ten se znal osobně s celou řadou českých umělců – včetně R. A. Dvorského.¹⁷ John ovšem Plassovi přivázel v prvé řadě vzkazy od jeho přítele z protinacistického odboje generála Viléma Stanovského, který počátkem padesátých let pracoval jako přednosta leteckého odboru ministerstva dopravy. Nyní Stanovský, jehož situace se v Československu stále zhoršovala, uvažoval o odchodu na Západ. Spolu s Pavlem Johnem a dalším zaměstnancem ČSA pilotem Josefem Kautským, bývalým příslušníkem RAF, připravili plán útěku – Kautský s Johnem a dalšími dvěma piloty ČSA unesou při zkušebním letu dopravní letadlo, přistanou s ním na odlehlém vybraném místě, kde posléze nastoupí další aktéři útěku. Jedním z těch, kteří byli zasvěceni do celého plánu, byl

K spolupracovníkům se [Dvorský] choval formálně dobře, přesto však bylo neustále vidět jeho „typicky západnický jemnou“ povýšenost, která byla odrazem jeho bývalé „činnosti“ i „úspěchů“. [...] Je mi rovněž známo, že vystupoval na různých estrádách v Praze i mimo Prahu a že mnohdy zpíval staré refrény slágrů (byl za to kritisován v Literárních novinách), a tak nezapřel svou minulost „prodejce buržoazního opia“. Vcelku lze říci, i když formálně dělá dojem dobrého pracovníka, že nezapřel svou kapitalistickou minulost. Politicky není rozhodně na straně dělnické třídy, naopak, jak ze svého pozorování soudím, plně na straně kapitalistického řádu.¹⁵

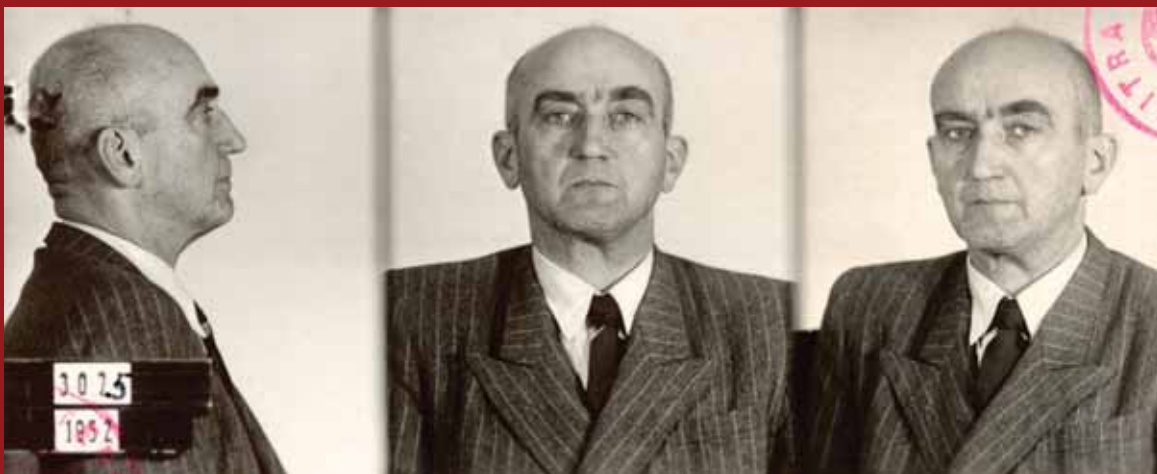
Z kádrového posudku R. A. Dvorského, psaného hudebním historikem dr. Jaroslavem Vanickým.

¹⁴ SYCHRA, Antonín: *Stranická hudební kritika – spoluvůrce nové hudby: Úvod do hudební estetiky socialistického realismu*. Orbis, Praha 1951, s. 109–110.

¹⁵ ABS, vyšetřovací svazek V-947/MV; strojopisný opis kádrového posudku dr. J. Vanického na R. A. Dvorského. Pro dobu padesátých let je nicméně příznačné, že úřednice, která potvrzovala shodnost strojopisné kopie s originálem kádrového posudku, pod svůj podpis připsala doušku *člen strany od 1. 4. 1946*.

¹⁶ *Tamtéž*, operativní podvazek č. 3; protokol o výpovědi P. Johna z 9. 7. 1953, s. 8.

¹⁷ Blíže k Plassově osobnosti viz PEHR, Michal: *Generál Jaroslav Plass. Historie a vojenství*, 2006, roč. 55, č. 1, s. 91–99. Plass se znal též s herečkou Jiřinou Štěpničkovou, které poslal po Pavlu Johnovi z Londýna knihu o Hamletovi.

Generál Vilém Stanovský (1896–1972)

Na jaře 1914 odešel z Moravské Ostravy studovat do Francie, kde se po vypuknutí první světové války přihlásil dobrovolně do vznikajících čs. legií (rota *Nazdar*). V květnu 1915 byl raněn v bitvě u Arrasu, následující roky strávil jako voják v těžkých bojích zákopové války. Na podzim 1917 nastoupil do letecké školy a později působil jako bojový pilot. Po válce se stal jedním ze zakladatelů čs. vojenského letectví – přednášel leteckou taktiku a velel několika plukům. V r. 1927 vydal knihu *Na českém letadle ve světě*, v níž shrnul zážitky z propagačního letu přes tři kontinenty. Za nacistické okupace byl pro odbojovou činnost v rámci vojenské organizace Obrana národa uvězněn v koncentračním táboře Dachau. Po válce byl povýšen na brigádního generála, odešel do civilního letectví a pracoval jako přednosta leteckého odboru ministerstva dopravy. V r. 1952 zatčen při vyprovokovaném pokusu o útěk do zahraničí a odsouzen k 17 letům vězení. Po propuštění pracoval jako pomocný dělník, v r. 1967 se setkal při návštěvě Francie s Charlesem de Gaullem. Zemřel v r. 1972 v Praze. Nositel vysokých československých i francouzských vyznamenání.

Zdroj: ABS

i R. A. Dvorský. Vzhledem k jeho manželské krizi – a též zdravotním obtížím manželky – měl na palubu letadla směřujícího do svobodného světa nastoupit sám.

Poprvé se uvažovalo o tomto útěku kolem vánočních svátků roku 1949. Dvorský tehdy nabídl místo v letadle i svým dvěma přátelům – řediteli Ochranného svazu autorského Antonínu Čejkovi a právníkovi dr. Valentovi. Pro onemocnění Anny Johnové byl však útěk odložen.¹⁸ Čejka s Valentou se tak rozhodli pro jinou variantu – a počátkem roku 1950 se jim skutečně podařilo uprchnout na Západ přes „zelenou hranici“. Sta-

novského skupina se pokusila svůj plán realizovat až v létě 1950. Jako místo odletu byla vybrána louka poblíž vesničky Dřevčice u Brandýsa nad Labem. V inkriminovaný den se zde sešli generál Stanovský s chotí, manželé Vladimír a Věra Slánští, Vladimír Vainer a R. A. Dvorský s Annou Johnovou. Místo očekávaného letadla však dorazil Pavel John na motocyklu a oznámil přítomným zrušení celé akce v důsledku poruchy letadla. Stejná situace se opakovala asi o týden později – tentokrát ovšem již bez účasti generála Stanovského. Několik dní poté došlo skutečně k únosu dopravního letadla, které pilo-

val Josef Kautský – na jeho palubě však byli pouze jeho dva kolegové s manželkami. Proč se nakonec rozhodli odletět bez svých společníků, není zcela zřejmé – patrně se piloti obávali prozrazení z důvodu zapojení mnoha osob do celé akce.

OSUDOVÝ OMYL GENERÁLA STANOVSKÉHO

Účastníci neúspěšného útěku se posléze vzdali dalších pokusů opustit vlast – až na generála Stanovského. Budeme nyní jeho osudy sledovat podrobněji, neboť jsou i pro další život R. A. Dvorského klíčové.¹⁹ Stanovský se posledního

¹⁸⁾ ABS, vyšetřovací svazek V-947/MV; protokol s R. A. Dvorským z 12. 10. 1953.

¹⁹⁾ Blíže k osobě gen. Viléma Stanovského viz JANKA, Otto: *Generál Stanovský: Příběh legionáře a letce a také příběh o zapomenuté ctnosti*. Elka Press, Praha 1997. Jedná se o beletristickou knihu.

čekání na přilet letadla u Dřevčic nezúčastnil patrně pro podezření, že celá akce je již prozrazena. Několik dní předtím mu totiž náměstek ministra dopravy Josef Horn ústně nařídil, aby okamžitě stáhl z létání Josefa Kautského, jelikož je jako bývalý pilot RAF nespolehlivý.²⁰ Ačkoliv se jednalo o preventivní opatření, Stanovský si jej nejspíš vyložil jako důkaz o prozrazení plánovaného útěku. Nelze vyloučit, že právě on Kautského varoval a tím i způsobil jeho urychlený odlet. Sám Stanovský byl zanedlouho shledán pro svoji funkci nespolehlivým a koncem roku 1950 byl přeložen do výslužby. Zanedlouho ovšem znovu nastoupil na ministerstvo dopravy, a to jako technický úředník. Koncem roku 1952 se znovu pokusil o útěk – tentokrát přechodem přes „železnou oponu“ na západních hranicích Československa. Během tohoto útěku byl však 25. října 1952 zatčen – při cestě z Nýrska do Klatov jej ve vlaku zadržela náhodná hlídka Pohraniční stráže, které se nezdály jeho doklady.

Tak zněla alespoň oficiální verze Stanovského zatčení. Ve skutečnosti byl generál k pokusu o útěk vyprovokován tajnou policií. Člověk, který Stanovskému nabídl bezpečný transport za hranice, nebyl agentem Státní bezpečnosti, jak se domnívají někteří publicisté (Otto Janka a Vladimír Bittner), ale přímo jejím důstojníkem. Vyplývá to mimo jiné z šetření Inspekce ministra vnitra z října 1964 – její zpráva uvádí, že údajný „inženýr Pavel“, který gen. Stanovskému na-

bídl zprostředkování přechodu přes hranice, nebyl americký agent, za něhož se vydával, ale podporučík (v roce 1964 již podplukovník) Arnošt Beneš. Tuto zprávu shledal o 5 let později důvěryhodnou vojenský soud, zabývající se rehabilitací gen. Stanovského, který konstatoval: *Ze zprávy inspekce MV [...] z 26. 10. 1964 a ze zprávy téhož orgánu [...] z 16. 7. 1969 soud zjistil, že činnost V. Stanovského, uvedená v závěru bodu 1 rozsudku [...] byla vyprovokována a řízena pracovníkem Státní bezpečnosti.*²¹

Vraťme se však zpět do padesátých let, respektive již do let čtyřicátých. Přednosta leteckého odboru ministerstva dopravy generál Vilém Stanovský, francouzský legionář z první světové války a bývalý vězeň nacistického koncentračního tábora Dachau, byl ještě před „vítězným únorem“ monitorován komunisty, protože neprojevoval příliš sympatií k sovětským spojencům. Svědčí o tom mimo jiné dopis majora Bedřicha Pokorného, jednoho z nejvlivnějších komunistů na tehdy ještě „demokratickém“ ministerstvu vnitra,²² odeslaný 20. prosince 1947 obávanému náčelníkovi 5. oddělení ministerstva národní obrany Bedřichu Reicinovi. Stanovský je v tomto dopisu označován jako stoupenec západních demokratických režimů.²³ I v následujících měsících byl Stanovský nadále sledován komunistickými exponenty v bezpečnostních složkách. Ačkoliv mu komunističtí zpravodajci nevěřili, měl Stanovský mezi špičkami KSČ mocné ochránce – z koncentrační-

ho tábora se mimo jiné znal s ministerským předsedou Antonínem Zápotockým či s budoucím ministrem národní bezpečnosti Ladislavem Kopřivou. Když v květnu 1949 zatkli pracovníci StB pro podezření z protistátní činnosti Stanovského syna Jana, vypravil se generál za svým známým ing. Bohuslavem Šedivým, který byl v té době krajským velitelem StB v Praze. Stanovský znal Šedivého již z předválečné doby, kdy byl jeho velitelem u leteckého pluku ve Kbelích, za okupace mu pomáhal při pokusu o útěk z protektorátu.²⁴ Nyní Stanovský Šedivého na oplátku žádal o intervenci ve prospěch jeho zatčeného syna. *Při další návštěvě Stanovského u mne v kanceláři jsem na něho působil v tom smyslu, že jediná cesta, jak lze docílit propuštění jeho syna, je, když se zaváže ke spolupráci. Řekl jsem mu, že jeho syn je do věci vážně zapleten, ač jsem věděl o opaku, a Stanovský po určitém váhání slib podepsal s přáním, aby se to nikdo nedověděl.*²⁵ Generál Stanovský se tedy stal spolupracovníkem komunistické tajné policie a jeho syn byl zakrátko skutečně propuštěn. O trvání a rozsahu této spolupráce zachované dokumenty bohužel nevyprávějí. Jisté je, že o tři roky později začala StB generála Stanovského operativně sledovat (v estébáckém žargonu „rozpracovávat“) v akci s krycím označením „Vilém“ a založila na něj stejnojmenný svazek.

Stanovského sledoval III. odbor Hlavní správy Státní bezpečnosti, jehož náplní byl boj proti hospodářské špionáži a záškodnictví.

²⁰⁾ ABS, vyšetřovací svazek V-934/MV; odborný posudek činnosti V. Stanovského v jeho funkci přednosta leteckého odboru ministerstva dopravy a v jeho funkci odborného pracovníka v ministerstvu dopravy, vypracovaný komisí min. dopravy ve dnech 3.-11. 9. 1953, s. 24-25.

²¹⁾ ABS, vyšetřovací svazek V-934/MV; rozsudek Vyššího vojenského soudu v Příbrami ve věci generála Stanovského ze dne 10. 10. 1969.

²²⁾ Pokorný v té době zastával funkci zástupce přednosta odboru VII ministerstva vnitra (bývalého Odboru pro politické zpravodajství „Z“).

²³⁾ ABS, f. operativních svazků, svazek reg. č. 7726 „Vilém“ vedený k osobě V. Stanovského (dále jen svazek „Vilém“); dopis B. Pokorného B. Reicinovi z 20. 12. 1947.

²⁴⁾ ABS, vyšetřovací svazek V-934/MV, operativní podsvazek; protokol o výpovědi B. Šedivého ze 17. 8. 1953.

²⁵⁾ Tamtéž.

Zanedlouho se ovšem Stanovský objevil v zorném poli jiné součásti StB – Krajské správy v Brně, která pro podezření z „protistátní“ činnosti sledovala určitou skupinu brněnských lékařů a nasadila do ní jako konfidenta jednoho ze svých důstojníků, podporučíka Arnošta Beneše. *Ve skupině jsem vystupoval jako osoba, která má určité spojení do zahraničí. [...] S jednotlivými osobami jsem udržoval nepravidelný styk za účelem kontroly jejich činnosti a preventivního zabránění páchání trestné činnosti*, popsal o 12 let později pracovníkům Inspekce MV svoje počínání Beneš, vystupující pod krycím jménem „inženýr Pavel“.²⁶ Stanovský se s ním seznámil prostřednictvím dětské lékařky Sylvy Vítkové, jejíž bratr, v té době již zesnulý, byl jeho spoluvězněm z koncentračního tábora. Vlastní setkání generála a provokatéra zorganizoval známý Vítkové ing. Zdeněk Kleisner – první vzájemná schůzka se uskutečnila v květnu 1952 na faře v Domašově u Brna. To už ovšem celou akci koordinovala Hlavní správa Státní bezpečnosti, která od brněnské krajské správy převzala řízení Arnošta Beneše v akci proti Stanovskému. Provokatér se s „objektem“ akce „Vilém“ sešel ještě dvakrát v Praze, přičemž se mu podařilo rozptýlit počáteční generálovu nedůvěru: *Stanovský při jednání se mnou byl v některých otázkách zdrženlivý a hovořil asi v tom smyslu, že by potřeboval nějaký důkaz o věrohodnosti mé osoby. Na utužení mé důvěry jsem předal Stanovskému heslo, které mělo být vysíláno Svobodnou Evropou. Poté se již Stanovský choval ke mně důvěrněji.*²⁷ Beneš dle instrukcí Stanovského přesvědčil, že připravená cesta do zahraničí je bezpečná, a vyzval jej, aby vyčkal, až jej na základě smlu-

Arnošt Beneš (1922)

Narodil se v Rohozné u Poličky v rodině pokrývačského dělníka, vyučil se číšníkem a za okupace pracoval jako stavební dělník. Těsně po válce vstoupil do KSČ a začal působit v bezpečnostním referátu Městského národního výboru ve Svitavách, kde se podílel na *potírání nepřátelských živlů*. V únoru 1948 zakládal ve Svitavách akční výbory a stal se členem okresní bezpečnostní pětky. Dne 11. 10. 1948 nastoupil k Státní bezpečnosti, se kterou spolupracoval již před únorem. Nejprve působil na Krajské správě v Brně, odkud odešel v březnu 1950 do Znojma, kde záhy dosáhl pozice náčelníka okresního oddělení. 23. 6. 1952 byl povýšen do hodnosti poručíka. Přibližně ve stejné době vystupoval v Brně a okolí jako agent západních zpravodajských služeb, což mělo za následek zatčení několika lidí, včetně gen. Stanovského, jehož vyprovokoval k pokusu o útěk. Za tuto činnost obdržel v listopadu 1952 pochvalu. Později vykonával různé velitelské funkce v Brně a na II. správě MV, v r. 1956 byl mimořádně povýšen do hodnosti majora. V letech 1961–64 působil jako činná záloha v Rakousku pod legalizací pracovníka vyslanectví, po návratu do ČSSR byl jmenován náčelníkem 5. odboru II. správy. V letech 1971–74 řídil 8. a 1. odbor II. správy, poté sloužil jako představitel FMV v Rumunsku. K 31. 12. 1978 odešel do důchodu. Za celou dobu služby u StB byl hodnocen svými nadřízenými velice pozitivně. Nositel vysokých komunistických vyznamenání a autor několika propagandistických novel se špionážní tematikou. Patrně stále žije v Praze.

Zdroj: ABS

veného hesla zkontaktuje samotný převaděč. Poručík Beneš posléze nadále působil na Brněnsku ještě asi půl roku pod maskou „inženýra Pavla“.

Zásadní úlohu při Stanovského

zatčení sehrál jiný důstojník tajné policie – a sice velitel okresního oddělení StB v Klatovech Josef Štich. Ten se generálovi představil smluveným heslem, vydával se za hajného z Nýrska a osobně s ním

²⁶⁾ ABS, f. Inspekce ministra vnitra ČSR–ČSSR 1953–1972, I. díl (dále jen f. A 8/1), sign. 1288; zápis o výpovědi A. Beneše z 21. 9. 1964.

²⁷⁾ *Tamtéž.*

domluvil podrobnosti útěku. Stanovský evidentně neměl nejmenší podezření – veliteli klatovské StB sdělil, že má z jeho příjezdu do Prahy větší radost, než kdyby jeho vlastní otec vstal z hrobu.²⁸ S falešným převaděčem dojednal, že po jeho úspěšném útěku do západní zóny odejdou stejnou cestou do svobodného světa i jeho rodinní příslušníci. 24. října 1952 odjel Stanovský z Prahy v doprovodu tohoto důstojníka směrem k západním hranicím. Zatčení v Nýrsku pak provedli příslušníci zatýkacího odboru HS StB, převlečení do uniform Pohraniční stráže.²⁹

Po zadržení Stanovský popíral, že měl v úmyslu opustit Československo, i když jej fakticky usvědčoval již samotný obsah zavazadel. Mezitím StB provedla v jeho bytě domovní prohlídku a zadržela jeho syna, který se při vyšetřování zhroutil a vše orgánům StB vypověděl. Jelikož mu též hrozilo trestní stíhání pro pokus o přechod státních hranic, Jan Stanovský podlehl nátlaku a podepsal spolupráci s tajnou policií.³⁰ Protože měl o několik dní později nastoupit základní vojenskou službu, byl s největší pravděpodobností převeden do kompetence vojenské kontrarozvědky.³¹ Generál Stanovský naopak vypovídat odmítal.

Později tvrdil, že byl během vyšetřování podroben fyzickému a psychickému násilí, což je velice pravděpodobné.³² Vyslýchal jej totiž kapitán Alois Dřevíkovský, původním povoláním písmomalíř, jenž se podílel například na vyšetřování Bedřicha Reicina, kterého na přání sovětských poradců mimo jiné donutil k doznání, že udal za války gestapu Julia Fučíka.³³ U Stanovského ovšem příliš úspěšný nebyl – po šesti měsících vyšetřování konstatoval, že generál se *chová jako zavilý třídní nepřítel a velmi často používal urážlivých výroků vůči Státní bezpečnosti, srovnáváje metody svého věznění s metodami gestapa*.³⁴ Příslušníci StB proto použili proti generálovi opět své pověstné metody – na celu mu nasadili konfidenta Zbyňka Čejchana, který je informoval nejen o generálově smýšlení, ale i o okolnostech jeho protirežimních aktivit. Agenturní zprávy z generálovy cely byly sice v roce 1978 skartovány, ale zachovaly se jejich výpisy provedené pracovníky Inspekce MV v šedesátých letech.³⁵ Porovnáním těchto výpisů se zachovanými protokoly generála Stanovského se zdá být velice pravděpodobné, že o výše popsaném pokusu o útěk za pomoci uneseného letadla se pracovníci StB nedozvěděli přímo od Sta-

novského, ale od jeho spoluvězně na cele.³⁶

SLEDOVÁNÍ, ZATČENÍ A SOUD

Minimálně od konce února 1953 vyšetřovatelé StB věděli, že jednou z hlavních osobností plánovaného únosu letadla v létě 1950 byl Pavel John. Ten v té době bydlel spolu se svojí manželkou v bytě R. A. Dvorského, který se v roce 1952 rozvedl se svojí ženou Marií. Přesto byl Pavel John zatčen až 20. června 1953, tajná policie jej po určitou dobu nejprve sledovala a nejspíše i odposlouchávala. V té době byl již vztah mezi Annou Johnovou a R. A. Dvorským více než důvěrný, čehož si byl vědom i sám Pavel John. Poté, co tuto skutečnost sdělil vyšetřovatelům, začali operativní pracovníci ze III. odboru HS StB Dvorského sledovat a tajně jej vyfotografovali při cestě do práce. Na dochované fotografii je zachycen, jak se vede s Johnovou za ruku. Podporučík Jaroslav Šnýdl, který též prováděl „rozpracování“ Viléma Stanovského, to komentoval slovy: *Tento snímek vyjadřuje víc než přátelský poměr manželky Johna k R. A. Dvorskému*.³⁷

Zatčení Dvorského na sebe nenechalo dlouho čekat. Nařídil jej 16. září 1953 nadporučík Karel Jašek, který byl necelý rok předtím

²⁸ ABS, svazek „Vilém“; zpráva J. Šticha o akci „Vilém“ z 21. 10. 1952.

²⁹ *Tamtéž*. Též viz ABS, vyšetřovací svazek V-934/MV, operativní podsvazek; zpráva o zatčení V. Stanovského z 28. 10. 1952.

³⁰ ABS, svazek „Vilém“; zpráva ppor. J. Šnýdla o průběhu akce „Vilém“ z 28. 10. 1952.

³¹ *Tamtéž*. Jeho jediná zatím objevená agenturní zpráva je podepsána krycím jménem „Standa“. Viz ABS, vyšetřovací svazek V-934/MV, operativní podsvazek; opis nedatovaného dopisu „Standy“.

³² ABS, f. A 8/1, sign. 1288; dopis V. Stanovského ministroví vnitřa ze 17. 6. 1965.

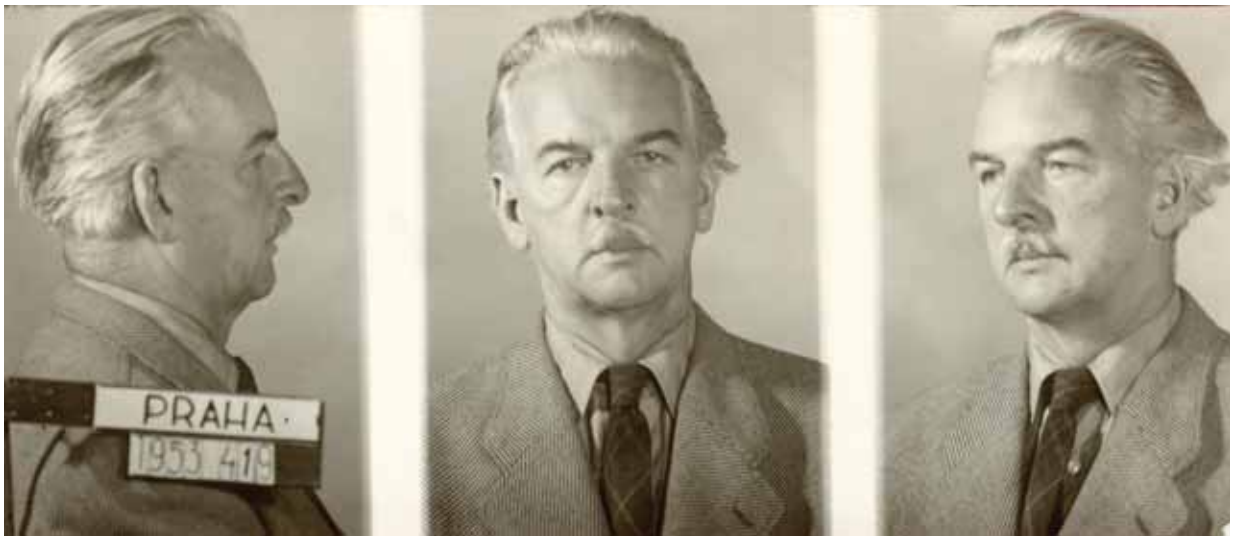
³³ Viz KAPLAN, Karel (ed.): *StB o sobě: Výpověď vyšetřovatele Bohumila Doubka*. ÚDV, Praha 2002, s. 187–188. Doubek k vyšetřovacím metodám Aloise Dřevíkovského uvádí, že používal spíše psychického nátlaku (únava při výslechu) nežli přímo nátlaku fyzického.

³⁴ ABS, vyšetřovací svazek V-934/MV, operativní podsvazek; zpráva o vyšetřování V. Stanovského z 24. 4. 1953. Tuto zprávu psal A. Dřevíkovský jako reakci na dopis, který zaslala Stanovského dcera Eva novému prezidentu republiky A. Zápotockému.

³⁵ ABS, f. A 8/1, sign. 1288; vyhodnocení zpráv spolupracovníka Z. Čejchana k osobě V. Stanovského ze 4. 12. 1964 provedené F. Flekem a M. Francem.

³⁶ Svědčí o tom zpráva vyšetřovatele A. Dřevíkovského z 27. 2. 1953, v níž sděluje svým nadřízeným, že „výsledkem a šetřením“ odhalil Stanovského spojku – Pavla Johna. Téhož dne ovšem dle dochovaných výpisů podal konfident Čejchan zprávu obsahující řadu indicií, dle kterých je velice snadné identifikovat právě osobu Pavla Johna (křestní jméno, zaměstnání u ČSA, nynější zaměstnání). Žádný výsledkový protokol V. Stanovského z tohoto období (konec února 1952) neexistuje.

³⁷ ABS, vyšetřovací svazek V-947/MV, operativní podsvazek č. 3; dopis ppor. J. Šnýdla Správě vyšetřování StB ze dne 14. 7. 1953.

R. A. Dvorský po zatčení Státní bezpečností.

Zdroj: ABS

odměněn za vzornou práci při odhalování „protistátního spikleckého centra v čele s Rudolfem Slánským“. Již pět dní předtím byl zatčen další účastník „čekání na letadlo“ u Dřevčic Vladimír Slánský. Jeho manželka Věra byla vyšetřována na svobodě, stejně jako Anna Johnová, která se po zatčení R. A. Dvorského nervově zhroutila. Na svobodě zůstal i poslední člen skupiny – projektant Vladimír Vainer. Státní bezpečnost se jej totiž snažila získat jako svého tajného spolupracovníka.³⁸ Když však Vainer spolupráci s StB odmítl, byl 30. října 1953 taktéž zatčen.

V poledne 16. září 1953 byl někdejší král české taneční hudby zatčen a transportován do věznice v Ruzyni. Nelze v této souvislosti nevzpomenout, že právě tematika vězení se v Dvorského umělecké tvorbě objevovala, a to dokonce opakovaně. V roce 1941 tak kupříkladu se svým orchestrem nahrál hudbu k písni *Měsíc za mřížemi*, v níž sestry Allanovy zpívaly o touze jistého mladého muže uvěznit

lunu, jelikož její svit jej neustále svádí k milování. *Pomoc žádná tu není, než jít do vězení, pak teprve budu žít na světě rád...*, zpívalo romanticky (a mírně nelogicky) známé dívčí trio, ačkoliv v té době tisíce lidí zažívaly na vlastní kůži útrapy nacistických věznic a koncentračních táborů. R. A. Dvorský ovšem jednu píseň s vězeňskou tematikou i sám napsal – jmenovala se *Sing-Sing* a pojednávala o útěku zamilovaného vězně ze známé americké věznice. Píseň byla dokonce inscenována počátkem dvacátých let v kabaretu *Červená sedma*, kde ji interpretoval zpěvák Jiří Voldán v pruhovaném trestanecském obleku.³⁹ Vyznění této písně je samozřejmě optimistické – vězni se podaří ze Sing-Singu uprchnout, a tak zpívá o své milé: *Mě chránil noci stín, před jícny karabin, třesk jejich ran v dálce zní, dnes mě sladce uvězní dívčí klín*. Na R. A. Dvorského však čekalo více než třicet let po napsání této písně poněkud jiné vězení. A do romantické podoby, kterou nabýval žalář v představách pr-

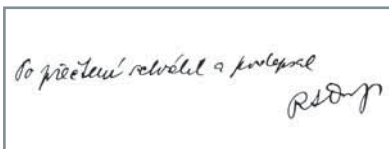
vorepublikové umělecké generace, mělo sovětizované komunistické vězeňství hodně daleko.

Bezprostředně po zatčení se R. A. Dvorský nacházel v poměrně kritickém psychickém stavu – svědčí o tom přípis dozorčího věznice Krajské správy StB z 16. září 1953, v němž upozorňuje na nebezpečí pokusu o sebevraždu u vězně Dvorského.⁴⁰ Tento stav naštěstí nebyl prohlubován pověstnými výslechovými metodami komunistické tajné policie – vyšetřovatelé již byli s celou kauzou neúspěšného pokusu o útěk víceméně seznámeni z výpovědí dříve zatčených osob. Dvorský byl tak alespoň svým vyšetřovatelem Milošem Kopicem dotazován (v terminologii StB „vytěžován“) na jednotlivé osobnosti českého kulturního života – pracovníci StB si tímto způsobem chtěli nejspíše opatřit určité kompromitující materiály na některé české umělce. Dvorský byl tázán na režiséra Otakara Vávru (konkrétně na jeho styky s majitelem Lucerny Milošem Havlem),

³⁸⁾ ABS, vyšetřovací svazek V-947/MV, operativní podvazek č. 3; dopis náčelníka III. odboru HS StB npor. Jiráčka VI. odboru ze dne 19. 8. 1953.

³⁹⁾ VOLDÁN, Jiří: *Šli tři muzikanti a jiné vzpomínky na ty, o nichž se málo psalo*. Panton, Praha 1970, s. 237.

⁴⁰⁾ Národní archiv (dále jen NA), Správa sboru nápravné výchovy, osobní spis Rudolfa Antonína Dvorského; přípis dozorčího útvaru ppor. Pergla z 16. 9. 1953.

Podpis krále české taneční hudby pod jedním z výslechových protokolů.

Zdroj: ABS

dále na režiséra Václava Kršku, režiséra Václava Binovce, filmového scénáristu Jiřího Sílu, herečku Natašu Gollovou či malíře Jiřího Trnku. Poměrně překvapivé se jeví otázky vyšetřovatelů k Janu Werichovi, a to konkrétně na jeho kontakty s Milošem Havlem. Dvorský na dotazy ohledně svých uměleckých kolegů odpovídal velice nekonkrétně, snad jen pouze v případě Václava Kršky sdělil vyšetřovatelům poměrně intimní informaci o jeho údajné homosexuální orientaci.⁴¹ Sami vyšetřovatelé ale přiznávají, že se z těchto výpovědí nedozvěděli *nic podstatného*.⁴²

Jelikož byl celý „zločin“ v poměrně krátké době objasněn, vypracovali pracovníci StB trestní oznámení na jeho účastníky pro pokus o opuštění republiky a společení k velezradě. Dvorský, Slánský, Vainer, Slánská a Johnová jsou zde označeni jako „protistátní skupina R. A. Dvorského a spol.“. Ačkoliv bylo toto trestní oznámení psáno koncem října 1953, tedy více než sedm měsíců po smrti J. V. Stalina a jeho hlavního přísluhovače v Československu Klementa Gottwalda, nese všechny typické rysy stalinové epochy.

Trestní oznámení bylo odesláno 30. října 1953 Krajské prokuratuře v Praze, která vypracovala příslušnou žalobu. Soudní jednání bylo stanoveno na 3. února 1954. Obžalobu šestičlenné „protistátní skupiny“ zde přednášel prokurátor

Karel Čížek, známý zejména z procesů proti představitelům římskokatolické církve, R. A. Dvorského zase obhajoval dr. Vladimír Čerovský, pozdější manžel známé bluesové zpěvačky Judy Čerovské. Soud samozřejmě konstatoval vinu všech obžalovaných. O Dvorském se konkrétně vyjádřil, že *neměl rozhodně kladného poměru k lidově demokratickému řádu republiky a že jeho sympatie a obdiv patřily vždy západu a jeho kultuře*.⁴³ Senát Krajského soudu v Praze pod předsednictvím JUDr. Jana Řeháka vyměřil Dvorskému trest v celkové délce pěti let odnětí svobody, ke stejnému trestu byl odsouzen i Vladimír Slánský a Vladimír Vainer. Věra Slánská a Anna Johnová byly odsouzeny k jednomu roku vězení, zatímco nejvyšší trest – 10 let odnětí svobody – obdržel Pavel John.

Soudní jednání probíhalo paradoxně již ve chvíli, kdy se poměry v komunistickém Československu začaly lehce uvolňovat – v den vynesení rozsudku se v jednom pražském kině dokonce promítal před pár lety ještě zapovězený *Kristián*. Nikdo z návštěvníků tehdy nejspíše netušil, že onen elegantní pianista ze stříbrného plátna má strávit následujících pět let za mřížemi – o procesu s R. A. Dvorským a jeho přáteli se totiž občané Československa z veřejných sdělovacích prostředků nic nedozvěděli.

O měsíc později, 12. března 1954, projednával celý případ ještě Nejvyšší soud, k němuž se Dvorský odvolal. Soudci nejprve odmítli námitku, že skladatel hodlal v emigraci působit výhradně ve svém oboru a nechtěl se politicky angažovat ani pracovat proti komunistickému Československu, a odůvodnili své rozhodnutí následovně: *Odvolatel musil počítati a také počítal s tím, že v zahraničí vejde ve styk s nepřáteli našeho zřízení, kteří jej jakožto osobu velmi známou v uměleckých kruzích rozhodně využijí v plánech zrádné emigrace, byl tedy s tím srozuměn*.⁴⁴ Nejvyšší soud ovšem přihlédl ke Dvorskému zhoršenému zdravotnímu stavu a snížil mu rozsudek na tři a půl roku žaláře.

Komunistické vězení snášel R. A. Dvorský velice těžce, a to především kvůli tuberkulóze, která u něj opět propukla. Byl proto převezzen do Ústavu nápravných zařízení v Dolním Ročově, který byl speciálně určen pro vězně trpící TBC. Jeho příbuzní mu zaslali harmoniku, aby se zde mohl alespoň částečně věnovat své celoživotní lásce. Příslušníci vězeňské ostrahy mu ji ovšem dlouho odmítali vydat – když mu ji nakonec povolili, nevydali mu k ní pro změnu zaslání noty.⁴⁵ Dvorský byl také kázeňsky trestán, a to pro nepovolené vyučování angličtiny, které provádě-

S pobouřením čte náš lid zprávy o činnosti naší zrádné emigrace. Opovržením stihá vyvrhele národa, kteří se pod patronací amerických imperialistů spojili s úhlavními nepřáteli naší vlasti, s německými nacisty, henleinovskými fašisty, esesáckými vrahy v boji za likvidaci všech revolučních vymožeností našeho lidu, v boji za likvidaci Československa. K těmto zrádcům a zaprodancům amerického imperialismu měly v úmyslu se připojit i osoby uvedené v tomto trestním oznámení.

Z trestního oznámení na R. A. Dvorského a spol.

⁴¹ ABS, vyšetřovací svazek V-947/MV, operativní podvazek č. 3; výpověď R. A. Dvorského z 9. října 1953.

⁴² *Tamtéž*; závěrečná zpráva vyšetřování skupiny R. A. Dvorský a spol. z 5. 11. 1953.

⁴³ *Tamtéž*; rozsudek Krajského soudu v Praze z 3. 2. 1954.

⁴⁴ NA, Správa sboru nápravné výchovy, osobní spis Rudolfa Antonína Dvorského; rozsudek Nejvyššího soudu z 12. 3. 1954.

⁴⁵ *Tamtéž*; ohlášení přání odsouzeného z 6. 9. 1954.

děl formou motáků.⁴⁶ Opakovaně byly zamítány jak Dvorského žádosti o udělení milosti, tak návrhy na prominutí zbytku trestu v důsledku zhoršení zdravotního stavu, a to proto, že *výkon trestu neplní svůj účel převýchovný po stránce výchovně-politické.*⁴⁷ V dubnu 1955 pak byl transportován do věznice v Plzni-Borech.

Brzy po odhalení Stalinova kultu osobnosti bylo konečně Dvorského žádosti o podmíněné propuštění z vězení vyhověno. Stalo se tak 10. května 1956 a Dvorský byl propuštěn na „zkušební dobu“ čtyř let. Roky strávené v kriminále mu později nebudou započítány do starobního důchodu, jelikož ve vězení nepracoval. Po návratu z vězení bude někdejší král české taneční hudby víceméně živořit – příležitostná umělecká vystoupení mu byla vládnoucím režimem znemožňována a omezována, určitý comeback zažije až v polovině 60. let, kdy se některé jeho písně opět stanou hity (například skladba *Pohádka o konvalinkách* bude označena za nejúspěšnější píseň roku 1967). Dvorskému se v té době též podařilo upravit svůj osobní život – po návratu Pavla Johna z vězení se s ním jeho manželka Anna rozvedla a v roce 1965 se provdala za R. A. Dvorského, čímž došlo k legalizaci partnerského vztahu, jenž započal ještě před Dvorského zatčením. O rok později, 2. srpna 1966, pak král české taneční hudby zemřel.

Zbývá ještě dodat, jaké byly další životní osudy důstojníka Státní bezpečnosti Arnošta Beneše, který svou konfidentskou činností způsobil zatčení R. A. Dvorského a dalších lidí. V „krizovém období“ roku 1968 nezakolísal a stál pevně na pozicích, které se od spolehlivého

R. A. Dvorský během jednoho ze svých posledních vystoupení v tehdejším Parku kultury a oddechu Julia Fučíka 4. července 1965. Zdroj: ČTK/Dezort Jovan

pracovníka StB očekávaly. V roce 1977 odešel ze *závažných osobních důvodů* do starobního důchodu,⁴⁸ nadále však pracoval jako občanský zaměstnanec pro komunistické ministerstvo vnitra a v osmde-

sátých letech napsal na základě svých zkušeností z „boje proti reakci“ několik propagandistických knih, které vyšly v rámci edice Magnet. Za své činy z padesátých let nebyl nikdy potrestán.⁴⁹

⁴⁶⁾ *Tamtéž*; hlášení ke kázeňskému řízení ze 17. 9. 1954.

⁴⁷⁾ *Tamtéž*; usnesení komise pro podmíněné propuštění z 30. 5. 1955.

⁴⁸⁾ ABS, f. personálních spisů zaměstnanců StB, personální spis Arnošta Beneše.

⁴⁹⁾ Tuto studii bych rád věnoval profesorovi Robertu Kvačkoví k jeho nedávno oslaveným 75. narozeninám.